

Siegfried Lenz

Lliçó d'alemany

Traducció de l'alemany i postfaci
per Joan Ferrarons i Llagostera

CLUB EDITOR
BARCELONA

I
El càstig

M'han posat un càstig. En Joswig, el nostre guarda preferit, m'ha dut ell en persona a la meva cel·la, ha picat la reixa de la finestra, ha palpat la màrrega i ha inspeccionat l'armari metàl·lic i el meu vell amagatall darrere del mirall. Silenciós, silenciós i ofès, ha examinat l'escriptori i el tamboret cobert d'osques, s'ha detingut a la pica i fins i tot ha burxat l'ampit de la finestra amb puny inquisitiu, ha qüestionat la neutralitat de l'estufa i finalment se m'ha acostat i m'ha palpat tranquil·lament, de les espatlles als genolls, per assegurar-se que no duia res de perillós a les butxaques. Després ha posat la llibreta damunt de l'escriptori, amb un aire reprovador, la llibreta de les redaccions —a l'etiqueta grisa hi diu “Redaccions d'alemany de Siggi Jepsen”—, i se n'ha anat cap a la porta sense saludar, decebut, ofès en la seva bonhomia; i és que en Joswig, el nostre guarda preferit, pateix més, durant més temps i de manera més conseqüent que nosaltres els càstigs que de vegades ens imposen. He copsat la seva pena no pas en les paraules sinó per la manera com ha tancat el pany: la clau s'hi ha ficat sense ganes, furgant desorientada, ha vacil·lat abans i tot de completar el primer volt, aturant-se de nou i tornant a obrir el pany, per finalment censurar aquesta indecisió tancant amb dos volts bruscos. Ha estat Karl Joswig, un home esquerp i delicat, qui m'ha tancat amb clau perquè complís el càstig.

Per molt que faci gairebé un dia que m'hi estic, no hi ha manera que pugui començar: si miro per la finestra, l'Elba travessa

el meu reflex tou, i per molt que acluqui els ulls no deixa de córrer, cobert de llenques de glaç que fan una lluïssor blavissa. No puc deixar de seguir les barques remolcadores, que amb la cuirassa de proa tota coberta de crostes sembla que dibuixin patrons grisos; no puc estar-me de mirar el corrent, que amb la força del seu cabal deixa trossos de glaç a la nostra riba i els empeny amunt, fent-los cruixir, fins als rostolls de canyes seques, on els abandona. Observo a contracor les cornelles, que, pel que sembla, s'han donat cita a Stade: vénen d'una en una des de Wedel, Finkenwerder i Hahnöfersand, s'apleguen a la nostra illa formant un estol, s'enlairen i volen tortuosament fins que troben un vent propici que les meni cap a Stade. La sauleda nuosa, vidriada, empolsimada de gebre, em distreu; la reixa blanca, els tallers, els cartells d'advertència a la riba, els terrosos conglaçats de l'hort que a la primavera cultivem nosaltres mateixos sota la supervisió dels guardes: tot em distreu, fins i tot el sol, que projecta ombres allargassades, cuneïformes, com a través d'un vidre opalí. I si malgrat tot estic a punt de començar, els meus ulls no poden sinó posar-se a l'atracador flotant, tot masegat i lligat amb cadenes, on amarra la barca d'Hamburg, rodanxona i brillant com llautó, que cada setmana deu descarregar uns mil dos-cents psicòlegs que senten un interès quasi malaltís pels joves inadaptats. No puc apartar-ne la mirada quan puguen de la riba pel camí sinuós i els duen a l'edifici blau de direcció. Després de la salutació habitual —i segurament després d'indicar-los que vagin amb compte i investiguin amb discreció—, en surten a empentes, s'entusiasmen aparentment sense raó per la nostra illa i se'n van a cercar els meus amics: Pelle Kastner, per exemple, o Eddi Sillus o el rabiüt d'en Kurtchen Nickel. Potser s'interessen tant per nosaltres perquè, segons els càlculs de direcció, hi ha un vuitanta per cent de probabilitats que els qui ens reeduquem en aquesta illa no tornem a delinquir després de la nostra posada en llibertat. Si en Joswig

no m'hagués tancat perquè complís el càstig, ara també m'anirien al darrere, posarien la meva trajectòria vital sota la seva lupa científica i s'afanyarien a formar-se una idea de la meua persona. Però haig de recuperar les dues hores d'alemany, m'haig de lliurar a la feina que esperen de mi el doctor Korbjuhn, tan escardalenc i espantadís, i el nostre director Himpel. A Hahnöfersand, l'illa veïna, que es troba Elba avall, en direcció a Twielenfleth i Wischhafen, i on també retenen i reeduquen, com a la nostra, joves inadaptats, això no seria possible. És cert que les dues illes s'assemblen molt, que a totes dues les banya la mateixa aigua bruta de petroli per on passen les mateixes embarcacions, que a totes dues les visiten les mateixes gavines, però a Hahnöfersand no hi ha el doctor Korbjuhn, ni lliçons d'alemany, ni redaccions, que la majoria sofrim, us ho ben juro, físicament i tot. És per això que molts de nosaltres preferiríem que ens reeduquessin a Hahnöfersand, on passen primer els vaixells que van al mar i on la flama crepitant i estripada de les refineries no para de saludar tothom.

A l'illa germana, n'estic segur, no m'haurien pas castigat, perquè allà no hi pot passar el que ens ha passat a nosaltres: aquí n'hi ha hagut prou que entrés a classe amb pas korbjuhnià i fent tuf de pomada un home escardalenc, que ens mirés amb un posat burleta i espantadís alhora, que esperés un “Bon dia, senyor professor” i que ens repartís les llibretes de redaccions sense avís, sense advertència de cap mena. No ens ha dit res. Més aviat se n'ha anat a la pissarra —¿com dir-ho?— complagut, ha agafat el guix, ha aixecat aquella mà lletja i ha escrit a la pissarra el tema de la redacció amb la seva lletra inclinada, decaiguda (amb el decaïment de la hipocresia), mentre la màniga, en caure-li fins al colze, ensenyava un braç sec, groguenc, pel cap baix centenari: “Les alegries del deure”. He mirat la classe anguixat, però només he vist esquenes vinclades, cares esma-perdudes; un xiu-xiu corria de pupitre a pupitre, peus que pica-

ven a terra, taules esquitxades de sospirs. L'Ole Plötz, el meu veí, ha bellugat els seus llavis carnosos, llegint entre si, preparant els seus espasmes. En Charlie Friedländer, que té el talent de posar-se blanc o verdós a voluntat, o si més no d'un color prou alarmant i malsà perquè tots els professors el dispensin espontàniament de qualsevol tasca... En Charlie, doncs, ha posat en marxa la seva tècnica respiratòria, sense destenyir encara, però formant ja perles de suor al front i al llavi superior amb l'hàbil concurs de la caròtide. Jo m'he tret el mirallet de la butxaca, l'he enfocat a la finestra, he buscat un raig de sol i he fet la rateta a la pissarra. El doctor Korbjuhn s'ha girat esglaiat, ha guanyat amb dues passes la seguretat de la càtedra i ens ha donat l'ordre de començar. El seu braç sec encara s'ha enlirat i el seu dit ha assenyalat amb una rigidesa exigent el tema: "Les alegries del deure", i per tal d'evitar qualsevol pregunta, ha afegit: Que cadascú escrigui el que vulgui, però la redacció ha de tractar de les alegries del deure.

Considero que el meu càstig —amb l'aïllament i la prohibició de rebre visites— és immerescut; i és que no em fan pas pagar la falta de memòria o de fantasia, sinó que més aviat m'han imposat aquest aïllament perquè jo, cercant obedientment les alegries del deure, tenia de cop i volta massa coses a dir o, si més no, en tenia tantes que, per molt que m'hi esforçés, no sabia per on començar. I com que Korbjuhn no volia que descobríssim, descriguéssim, gaudíssim o en tot cas demostréssim unes alegries qualssevol, sinó les del deure, no se m'ha acudit res més que mon pare, Jens Ole Jepsen, el seu uniforme, la bicicleta oficial, els prismàtics, el capot, la seva silueta navegant per la cresta del dic amb el vent de ponent que no s'atura mai. Sota la mirada amonestadora del doctor Korbjuhn, també m'ha vingut al cap una primavera, no, una tardor, o potser era un dia d'estiu, un dia fresc i rúfol, que el pare baixava empenyent la bicicleta com sempre pel camí de totxos, s'aturava com sempre

sota el cartell “Oficina de policia de Rugbüll”, alçava la roda de darrere per deixar els pedals en posició d’arrencar, agafava com sempre embranzida per enfilegar-se al selló amb dos saltirons i es posava en marxa, a batzegades i fent esses, inflat pel vent de ponent, cap a la carretera de Husum, que segueix fins a Heide i Hamburg; a la torbera trencava i resseguia, ara amb el vent de cantó, la cuneta d’un gris marronós fins al dic, passant com sempre davant del molí sense aspes; després del pont de fusta descavalcava i empenyia la bicicleta de biaix per la panxa del marge; des d’allà dalt, davant la buidor de l’horitzó, cobrava una importància insòlita en relació amb l’entorn, tornava a saltar sobre el selló de la bicicleta i navegava, ara com un tjalk solitari, amb el capot inflat, ple, a punt d’esclatar, per la cresta del dic, fent cap a Bleekenwarf, com sempre cap a Bleekenwarf. Mai no oblidava la seva comesa. Si el vent de tardor feia avançar corbetes pel cel de Slesvig-Holstein, mon pare estava de camí. A la primavera bigarrada, sota la pluja, en diumenges encalitats, de bon matí o cap al tard, en temps de guerra i en temps de pau, ell saltava a la bicicleta i pedalava per la via sense sortida de la seva missió, que sempre el duia a Bleekenwarf, pels segles dels segles, amén.

La imatge, com deia, aquell trajecte penós que no parava d’emprendre l’agent de policia de Rugbüll —l’agent de policia més septentrional d’Alemanya—, m’ha vingut al cap de seguida, i per tal de complir l’encàrrec de Korbjuhn, m’hi he atansat més en pensaments, m’he posat una bufanda, m’he assegut al portaequipatge de la bicicleta oficial i he anat com tantes altres vegades amb el pare cap a Bleekenwarf, arrapant-me com tantes altres vegades al seu cinturó de cuir amb els dits balbs, mentre se’m clavaven les barres del portaequipatge i em deixaven marques vermelles a la cuixa. Jo anava amb ell, però ens veia a tots dos alhora, sobre un rerefons imprescindible de núvols vesper-tins, recurrent plegats el dic, notava les ràfegues de vent tallants,

bufaven de la maresma solitària, i ens veia des de lluny, oscil·lant sota les mateixes ventades, i sentia el pare esbufegar amb l'esforç, sense desesperació ni ràbia contra el vent, sinó que esbufegava com cal i, pel que em semblava a mi, amb una satisfacció secreta. Al llarg de la maresma, al llarg del negre mar hivernal, anàvem cap a Bleekenwarf, una finca que jo em sabia per la punta dels dits, com el molí abandonat i casa nostra; veia aquell indret assentat sobre una peanya de terra bruta, flanquejat per verns amb les capçades vinclades cap a llevant; llavors anava al portal de fusta, n'obria el batent i escrutava la casa, l'estable, el cobert i el taller, des d'on, com tantes altres vegades, Max Ludwig Nansen em rebia amb un gest murri d'advertència.

Era per aquella època que li havien prohibit de pintar, i el pare, l'agent de policia de Rugbüll, havia de controlar el compliment de la prohibició nit i dia, durant tot l'any; havia d'impedir, per ser exactes, qualsevol exercici que pogués donar lloc a una pintura, qualsevol joc de llum indesitjable, en resum: prendre les mesures policials necessàries perquè a Bleekenwarf no s'hi pintés res de res. El pare i Max Ludwig Nansen feia molt de temps que es coneixien, o sigui, des que eren criatures, i com que tots dos eren de Glüserup, sabien amb qui se les havien, i potser també què els esperava i com reaccionarien l'un davant de l'altre si aquella situació s'allargava.

Poques coses hi ha més ben guardades al tresor dels meus records que les trobades entre el pare i Max Ludwig Nansen; és per això que he obert la llibreta amb plena confiança, he deixat estar el mirallet de butxaca i he procurat descriure els trajectes que el pare feia a Bleekenwarf, no, no només els trajectes, sinó també els ardits i els paranys que s'empescava contra Nansen, simples murrieries i estratagemes complicats que se li acudien a mesura que covava més i més sospites contra Nansen, trucs, enganys i, ja que el doctor Korbjuhn ho havia volgut, també les alegries que comportava el compliment del seu deure. Però no

me'n sortia. No hi havia manera. M'hi posava una vegada i una altra, enviava el pare dic enllà, amb capot o sense, amb vent o sense, un dimecres o un dissabte: no hi havia res a fer. Allà hi regnava massa inquietud, massa agitació, una abundància desgavellada; abans i tot que arribés a Bleekenwarf, el perdia de vista, perquè un estol de gavines feia aldarull, perquè una gavarra sotsobrava amb la càrrega de torba o perquè un paracaidista queia oscil·lant damunt de la maresma.

Però era sobretot una flameta viva que corria pel primer pla, ferint totes les pintures i les fetes que recordava, fonent-les o cremant-les, i la flama, si no les abrasava, les retorcia, les reduïa a cendres o les amagava sota un caliu trèmul.

Així que he intentat estirar el fil per l'altra banda i, per tal de trobar-hi un començament, m'he transportat a Bleekenwarf. Max Ludwig Nansen, ullgrís i astut, s'ha ofert per ajudar-me a filtrar el record: ha atret la meua mirada, ha sortit per mi del taller, ha travessat el jardí cap a les zínies que tantes vegades havia pintat, ha pujat al dic xino-xano, mentre s'escampava pel cel un groc pesant i ofès creuat per un blau fosc, ha aixecat els prismàtics i ha mirat un instant en direcció a Rugbüll. Amb això n'hi ha hagut prou per fer-lo entrar a casa a amagar-s'hi. Gairebé ja tenia el meu començament, quan s'ha obert la finestra i la Ditte, la dona de Max Ludwig Nansen, m'ha allargat, com tantes vegades, un tros d'aquella coca seva de mantega i sucre. Allò era massa: sentia cantar una classe a Bleekenwarf, tornava a veure la flameta, sentia la fressa que feia el pare quan se n'anava de casa a la nit. La Jutta i en Jobst, els afillats dels Nansen, em sorprenien al canyar. Algú llençava pintura a un toll, i brillava amb un taronja dramàtic. Un ministre perorava a Bleekenwarf. El pare feia el salut militar. Grans cotxes amb matrícules estrangeres s'aturaven a Bleekenwarf. El pare tornava a fer el salut militar. Jo somiejava al molí abandonat, a l'amagatall de les pintures: el pare duia una flama lligada, li treia la corretja i li deia: ¡Busca!

Tot s'encreuava i s'entrecruava, s'embolicava més i més, fins que la mirada d'advertència de Korbjuhn m'ha tocat. Llavors, amb penes i treballs, he netejat, per dir-ho així, les rases que solcaven la plana del meu record, i m'he espolsat les imatges secundàries de la ment, per tenir-ho tot ben a la vista, a punt perquè jo ho reproduís, sobretot mon pare i les alegries del deure. I me n'he sortit: havia disposat totes les persones decisives als peus del dic, en formació per desfilar, i ja les volia fer marxar davant meu, quan l'Ole Plötz, el meu veí, s'ha posat a cridar i ha aconseguit caure del banc amb espasmes. Aquell crit ha tallat tots els records i ja no he sabut trobar un començament; m'he rendit, i quan el doctor Korbjuhn ha passat a recollir les llibretes, la meua l'hi he donada en blanc.

Julius Korbjuhn no ha volgut reconèixer les meves dificultats, no s'ha cregut que començar fos per a mi una tortura, simplement no es podia imaginar que l'àncora de la memòria no es fixés enlloc, que la cadena no es tibés, sinó que passés pel fons amb una fressa metàl·lica, aixecant remolins de llot en el millor dels casos, de manera que no es donava aquella quietud, aquella calma tan necessària per llançar una xarxa sobre el passat. I després de fullejar amb consternació la meua llibreta en blanc, el professor d'alemany m'ha cridat, m'ha observat amb un posat mig de fàstic, mig de franca preocupació, ha exigint explicacions i no s'ha mostrat disposat a acceptar-les. Ha dubtat de la bona fe del meu record i de la meua fantasia, m'ha recriminat que no fes ni l'esforç de començar i ha declarat: No m'ho esperava pas de tu, Siggi Jepsen, abans de dir-me repetidament que aquells fulls en blanc anaven dirigits contra ell. En lloc de creure'm, sospitava resistència, rebel·lia, coses per l'estil, i com que d'això se n'ocupa el director, acabada la lliçó d'alemany —que no m'ha portat més que l'angúnia d'uns records absurds, agitats i de mal conjuminar—, Korbjuhn m'ha acompanyat a l'edifici blau de direcció, on, al primer pis, just al costat de l'escala, hi ha el despatx del director.